

Prof. dr hab. Arkadiusz Żukowski
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie
e-mail: arkadiusz.zukowski@uwm.edu.pl

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego Pani Dr Magdaleny Musiał-Karg

Pani dr Magdalena Musiał-Karg ukończyła licencjat z nauk politycznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2002 roku (tytuł pracy: *Referendum w systemie demokracji bezpośredniej Szwajcarii*) oraz magisterium z politologii na kierunku „Master of European Studies” na UAM w Poznaniu/Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą w 2004 roku (tytuł pracy: *The role of referendum institution in the European integration process*). Jest także absolwentką kierunku „zarządzanie i marketing” na Uniwersytecie Zielonogórskim w 2003 roku (tytuł pracy: *Szanse i zagrożenia polskiego rolnictwa w stowarzyszeniu z Unią Europejską*). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce uzyskała w 2007 roku, broniąc rozprawę doktorską pt. *Referendum jako instytucja demokracji bezpośredniej w państwach europejskich* w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (promotor: prof. UAM, dr hab. Andrzej Stelmach).

Od 2008 roku swój rozwój naukowo-dydaktyczny związała z Wydziałem Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wcześniej przez krótki okres pracowała w Instytucie Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego i na Wydziale Nauk Humanistycznych Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

* * *

Jako osiągnięcie naukowe Habilitantka zgłosiła przedsięwzięcie pt. *Determinanty i konsekwencje elektronicznego głosowania we współczesnej demokracji*, na które składa się monografia pt. *Elektroniczne referendum w Szwajcarii. Wybrane kierunki zmian helweckiej*

demokracji bezpośredniej (Poznań 2012, ss. 261) oraz cykl 19 monotematycznych artykułów naukowych dotyczących wykorzystania nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych (*Information and Communication Technologies, ICT*) w głosowaniu w państwach demokratycznych ze szczególnym uwzględnieniem Szwajcarii. *Ad hoc* należy stwierdzić, iż przedstawione do recenzji wyżej wymienione prace w pełni wpisują się w zaproponowany przez Habilitantkę blok monotematyczny osiągnięć naukowych.

Poza tym wśród osiągnięć naukowych Habilitantki są prace nie dotyczące powyższego monotematycznego cyklu publikacji.

Przed doktoratem zainteresowania Habilitantki ogniskowały się przede wszystkim wokół problematyki instytucji referendum jako formy demokracji bezpośredniej w wymiarze europejskim. Po uzyskaniu stopnia doktora zainteresowania te zostały znacznie wzbogacone i poszerzone. Habilitantka zajęła się problematyką wykorzystania nowych technologii w procedurach wyborczych i referendalnych, ze szczególnym uwzględnieniem głosowania elektronicznego. Tym sposobem zajęła się Ona zupełnie nowym przedmiotem badań i należy do prekursorów tych badań w Polsce.

Podstawowym celem tych badań było nie tylko opisanie funkcjonowania tych nowych procedur i praktyk wyborczych oraz referendalnych, ale przede wszystkim analiza ich uwarunkowań oraz wpływu ICT na funkcjonowanie demokratycznego systemu politycznego. Habilitantka zajęła się też krytyczną oceną konsekwencji wykorzystania technologii ICT dla współczesnej demokracji oraz formułowaniem konkluzji predykcyjnych (nowe modele demokracji i nowa jakość procesów politycznych). Problematykę tę bada w ujęciu dychotomicznym: szans i zagrożeń.

Należy pochwalić Habilitantkę za zhierarchizowany i spójny logicznie schemat zakresu i etapów badań: demokracja, demokracja bezpośrednia, e-demokracja, e-głosowanie, e-referendum i na ich podstawie wnioskowanie dotyczące współczesnej demokracji i systemów politycznych.

Kompetencje terminologiczne i wieloaspektowego rozumienia współczesnej demokracji i demokracji bezpośredniej obecne są w wielu publikacjach Habilitantki. W sposób najbardziej obszerny i pogłębiony została przedstawiona w monografii pt. *Referenda w państwach europejskich. Teoria, praktyka, perspektywy* (Toruń 2008, ss. 416). Monografia jest nie tylko uporządkowanym wykładem na temat podstawowych kategorii politologicznych (demokracja i demokracja bezpośrednia), ale także wartościową komparatystyką założeń i praktyki funkcjonowania demokracji bezpośredniej w Europie Zachodniej, Europie Środkowej i Wschodniej. Zagadnienia te wzbogacone są o analizę wykorzystywania instytucji

referendum w procesie integracji europejskiej oraz kontekst rządzenia za pomocą instytucji demokracji bezpośredniej (referendum a system polityczny oraz referendum a społeczeństwo). Na podkreślenie zasługują celne wnioski Habilitantki oraz Jej predykcje dotyczące wykorzystania instytucji referendum dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Monografia stanowi ważny wkład w poszerzenie i pogłębienie wiedzy na temat referendum, w zakresie teorii demokracji oraz teorii myśli politycznej i społecznej. Poza tym przygotowała z tego zakresu kilka artykułów, część z nich dotyczyła wykorzystania głosowań referendalnych w procesie integracji europejskiej¹.

Wspomniane wyżej badania dały właściwą podbudowę do zajęcia się e-demokracją (elektroniczną demokracją) i e-głosowaniem (elektronicznym głosowaniem) w wymiarze teoretycznym, jak i empirycznym. Słusznie Habilitantka „osadziła” swoje pierwsze badania na założeniach teoretycznych sformułowanych przez Martina Hagena, co pozwoliło Jej na skonstruowanie schematu wykorzystania narzędzi ICT na rynku politycznym, w tym na rynku wyborczym (proces informowania, komunikowania i głosowania). Z tego zakresu przygotowała 8 rozdziałów w pracach zwartych i artykułach w periodykach naukowych (w tym 3 w języku angielskim)². W pracach tych Habilitantka przybliżyła m.in. istotę i motywy e-demokracji i e-głosowania oraz różnej natury dylematy dotyczące aplikacji założeń teoretycznych do praktyki wyborczej (śledząc przy tym rozwój nowych technologii i ich użyteczność w procedurach wyborczych)³. Badania tego typu są istotne poznawczo, gdyż konstruowanie założeń teoretycznych e-demokracji traktowane jest często jako radykalna zmiana paradygmatu rozumienia i wyjaśniania systemu demokratycznego, i tym samym kreowania praktycznego nowego modelu demokracji.

¹ Mimo że Habilitantka nie włączyła tej monografii i innych prac z tego zakresu do listy publikacji stanowiących Jej osiągnięcia naukowe, o których mowa jest w art. 16, ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, stanowią one niezbędną, a przy tym wartościową podbudowę teoretyczną wskazanego cyklu monotematycznego.

² Np. M. Musiał-Karg, *Elektroniczna demokracja - wykorzystanie nowych technologii w życiu politycznym*, w: *Współczesne państwo. Wybrane problemy*, pod red. S. Wróbla, Poznań – Chorzów 2009, s. 151-168; Eadem, *The Role of the Internet in Contemporary Democracies*, "Polish Political Science Yearbook" 2009, s. 157-167; Eadem, *E-voting (as a form of E-democracy) in the European Countries*, w: *Explorations in eGovernment & eGovernance. Volume 2: Selected proceedings of the Second International Conference on eGovernment and eGovernance*, ed. by A. Balci, C. Can Actan, O. Dalbay, The International Satellite and Cable Operator (TURKSAT) and Social Sciences Research Society (SoSReS), Antalya 2010, s. 153-162; Eadem, *Electronic democracy and its organization – a revolution or a modernization? The example of e-voting*, "Politbook" 2012, No. 2, s. 131-141.

³ Np. M. Musiał-Karg, *Głosowanie elektroniczne. Motywy wdrażania nowych form uczestnictwa wyborczego*, w: *Dylematy współczesnej demokracji*, pod red. S. Wróbla, Toruń 2011, s. 301-314.

Kolejnym etapem w badaniach Habilitantki było skupienie się na zagadnieniach empirii. Pierwszorzędną rolę jako przedmiot badań odegrał przykład Szwajcarii⁴ i wdrażania tam pilotażowego e-głosowania w wyborach, a w szczególności w referendach na poziomie kantonów oraz przykład Estonii⁵, która e-głosowanie stosuje jako jedyne państwo na świecie we wszystkich rodzajach wyborów. Badania te, stanowiły interpretację własnych obliczeń statystycznych pod kątem wpływu ICT na akt głosowania - metoda e-głosowania a inne metody głosowania (głosowanie tradycyjne w lokalu wyborczym i głosowanie korespondencyjne). Co ważne Habilitantka dokonała też analizy komparatystycznej popularności i użyteczności e-głosowania w porównaniu do innych metod głosowania w wyborach/referendach w Szwajcarii oraz w wyborach w Estonii.

Za istotne należy uznać badania i ustalenia Habilitantki w zakresie wpływu procedur e-głosowania na poziom frekwencji wyborczej. Problem ten jest o tyle ważny, gdyż współcześnie przynajmniej od dwóch dekad obserwujemy zniechęcenie obywateli do tradycyjnych procedur partycypacji politycznej, w tym wyborczej, co skutkuje stałą tendencją spadku poziomu frekwencji wyborczej. E-głosowanie ma stanowić *antidotum* na powstrzymaniu tego procesu, a nawet na podwyższenie poziomu frekwencji wyborczej. Opinie innych badaczy oraz wyniki swoich badań przedstawiła w kilku pracach naukowych⁶. Podobnie jak w kontekście procedur głosowania Habilitantka dokonała też udanej analizy komparatystycznej poziomu frekwencji wyborczej i jej determinant (e-głosowanie) w Szwajcarii i Estonii.

Oprócz wspomnianych wyżej dokonaniach naukowych Habilitantka w powyższych pracach dała odpowiedź na pytanie, jak zmieniają się lub jak mogą zmieniać się instytucje demokracji bezpośredniej takie jak referendum, inicjatywa ludowa i zgromadzenie ludowe w

⁴ Np. M. Musiał-Karg, *Kształtowanie demokracji partycypacyjnej na przykładzie kantonów i gmin w Szwajcarii*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajkowskiej, Lublin 2008, s. 427-440; Eadem, *Głosowanie elektroniczne jako element e-demokracji na przykładzie doświadczeń kantonu Zurych*, „Przegląd Politologiczny” 2009, nr 1, s. 27-40; Eadem, *Demokracja bezpośrednia w Szwajcarii. Wykorzystanie ICT w procedurach głosowania*, w: *Demokracja bezpośrednia. Wymiar globalny i lokalny*, pod red. M. Marczewskiej-Rytko, A. K. Piaseckiego, Lublin 2010; Eadem, *Elektroniczna demokracja w Szwajcarii na przykładzie e-głosowań referendalnych w wybranych kantonach i gminach*, w: *Demokracja bezpośrednia w samorządzie terytorialnym*, pod red. M. Marczewskiej-Rytko, S. Michałowskiego, Lublin 2012.

⁵ Np. M. Musiał-Karg, *The Theory and Practice of Online Voting. The Case of Estonia (selected issues)*, „Athenaeum. Polish Political Science Studies” 2011, No. 29, s. 180-198; Eadem, *Internetowe głosowanie w Estonii na przykładzie wyborów w latach 2005-2009*, „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 3, s. 99-118.

⁶ Np. M. Musiał-Karg, *Metody zwiększania frekwencji wyborczej. Polska a doświadczenia innych państw*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2011, nr 2, s. 77-100; Eadem, *Is Electronic Voting a Panacea for a Low Turnout? Examples of Estonian e-Elections and Swiss e-Referendums*, „Polish Political Science Yearbook” 2012, s. 428-443.

wyniku zastosowania Internetu i innych narzędzi ICT⁷. Szczególnie ważne poznawczo są Jej ustalenia dotyczące zmian w niektórych elementach procesu wyborczego pod wpływem wspomnianych technologii jak: kampania referendalna i tzw. cisza przedwyborcza⁸.

Publikacją spinającą i podsumowującą dotychczasowe badania Habilitantki nad e-demokracją i e-głosowaniem jest monografia pt. *Elektroniczne referendum w Szwajcarii. Wybrane kierunki zmian helweckiej demokracji bezpośredniej*. Z powodzeniem może ona być traktowana jako samodzielna rozprawa habilitacyjna.

Podstawowym celem tej publikacji jest analiza doświadczeń Szwajcarii w zakresie wykorzystania technologii teleinformatycznych w procesach podejmowania decyzji politycznych na różnych poziomach podziału administracyjnego państwa (federacja, kantony i gminy).

Cezury czasowe rozprawy – lata 90. XX wieku i kończą się na listopadzie 2012 roku – są merytorycznie przekonywujące (cezura dolna - wprowadzanie pilotażowe e-głosowania, cezura górna – zakończenie badań).

Publikacja ma przemyślaną i logiczną konstrukcję. Składa się ona z: Przedmowy, Wstępu, sześciu rozdziałów problemowych (rozdział I. Demokracja bezpośrednia – ujęcie teoretyczne; rozdział II. Elektroniczna demokracja – ujęcie teoretyczne; rozdział III. Uwarunkowania szwajcarskie; rozdział IV. Demokracja bezpośrednia w Szwajcarii; rozdział V. Od „tradycyjnego” do „elektronicznego” referendum. Jak zmienia się szwajcarska demokracja bezpośrednia?; rozdział VI. Elektroniczne referendum – wymiar praktyczny), Zakończenia, Spisu tabel, map, schematów, rysunków i wykresów oraz Bibliografii.

Habilitantka sformułowała ważne pytania badawcze: czy i na ile systemy głosowania elektronicznego w Szwajcarii wpływają na kształt funkcjonującej współcześnie demokracji bezpośredniej?, oraz czy i w jakim stopniu obserwuje się wpływ e-głosowania na szwajcarski elektorat (s. 10).

Przedmiotem pogłębionej analizy jest jedna z instytucji demokracji bezpośredniej w Szwajcarii tzn. referendum za pomocą e-głosowania w trzech różnych systemach: kanton Genewa, kanton Zurych i kanton Neuchâtel. Co istotne, przeprowadzono nie tylko charakterystyczną dla nauk społecznych analizę ilościową, ale posiłkowano się także analizą jakościową, a następnie dokonano analizy komparatystycznej. W ten sposób, oprócz całościowego obrazu nakreślono podobieństwa i różnice badanych przykładów kantonalnych.

⁷ M. Musiał-Karg, *Demokracja bezpośrednia w obliczu zastosowania nowych technologii*, w: *Demokracja w obliczu nowych mediów. Elektroniczna demokracja, wybory przez Internet, kampania w sieci*, pod red. M. Musiał-Karg, Toruń 2013, s. 86-114.

Cennym zabiegiem w procesie badawczym było uwzględnienie zróżnicowania szwajcarskiego społeczeństwa oraz szwajcarskich gmin i kantonów.

Publikacja jako rzetelne studium problemu posiada walory w warstwie deskrypcyjnej (opis, uporządkowanie i usystematyzowanie wiedzy na temat demokracji bezpośredniej i jej instytucji oraz e-demokracji i form partycypacji); w warstwie eksplanacyjnej (wyjaśnienie podłoża i przemian w funkcjonowaniu demokracji bezpośredniej w kontekście stosowanych metod głosowania, w tym e-głosowania i wpływu na poziom frekwencji wyborczej); w warstwie prognostycznej (określenie przyszłych kierunków rozwoju e-referendum w Szwajcarii oraz możliwości jego wprowadzenia w innych państwach).

Postawiona teza – szwajcarska demokracja bezpośrednia ulega istotnym przeobrażeniom w wyniku zastosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w procedurach podejmowania decyzji przez zbiorowego suwerena poprzez instytucję e-referendum - została w wyniku badań potwierdzona.

Habilitantka zgromadziła i wykorzystała bogaty i różnorodny materiał źródłowy, w tym dane statystyczne oraz liczną, w tym obcojęzyczną literaturę przedmiotu.

Pod względem formalnym rozprawa prezentuje się korzystnie i zasługuje na pozytywną ocenę. Drobną sugestią dotyczy opisu bibliograficznego cytowanych pozycji w przypisach i bibliografii (przed datą wydania należy podać miejsce wydania, a nie nazwę wydawnictwa (np. Routledge 2005) czy nazwę stanu USA (np. Colorado 2004).

Jej wyniki badań mają także znaczenie aplikacyjne. Rozwój ICT powoduje, że wprowadzania e-głosowania w niedługiej perspektywie czasowej stanie się nieuchronne w wielu państwach świata.

Podsumowując, powyższą publikację można uznać za wartościowe i oryginalne dzieło naukowe.

Warto wspomnieć, że Habilitantka przygotowała także inne interesujące poznawczo prace na temat wpływu nowych technologii na demokrację: w kontekście demokracji

---

⁸ M. Musiał-Karg, *Cisza wyborcza w dobie Internetu*, „Przegląd Sejmowy” 2013, nr 3, 25-42.

partycypacyjnej⁹, wpływu na życie polityczne¹⁰, czy aktywności polityków polskich w regionach¹¹.

Do osiągnięć naukowych Habilitantki należy także zaliczyć prace z zakresu *gender studies* ogniskujące się wokół partycypacji politycznej kobiet, w tym udziału w wyborach i pełnieniu przez nie najwyższych funkcji politycznych w państwie (prezydent, premier, parlamentarzysta). Z tej problematyki przygotowała dwie wartościowe prace zbiorowe (w tym jedna współredakcja), w których analizowana jest rola i miejsce kobiet w różnych dziedzinach życia politycznego oraz społecznego i zawodowego na świecie i w Europie¹² oraz kilka artykułów naukowych¹³. Pozytywem tych prac jest ich interdyscyplinarne i komparatystyczne ujęcie (np. Habilitantka badała: reprezentację kobiet w narodowych organach władzy ustawodawczej i wykonawczej w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz w Parlamencie Europejskim i Komisji Europejskiej; zdefiniowała termin „Żelazna Dama” i dokonała analizy działalności politycznej – wewnątrz krajowej i międzynarodowej – Margaret Thatcher, Goldy Meir, Indiri Gandhi, Angeli Merkel i Julii Tymoszenko oraz Ellen Johnson-Sirleaf; opisała i przeanalizowała partycypację polityczną kobiet w Szwajcarii – referenda). W kontekście udziału kobiet w strukturach instytucji politycznych w Szwajcarii warte zasygnalizowania są zgromadzone przez nią szczegółowe dane statystyczne i ich interpretacja oraz przybliżenie procesu przełamywania barier w polityce przez kobiety oraz specyficznych determinantów je ograniczających (m.in. złożony podział prawno-administracyjny państwa)¹⁴.

⁹ M. Musiał-Karg, *Kształtowanie demokracji partycypacyjnej na przykładzie kantonów i gmin w Szwajcarii*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajkowskiej, Lublin 2008, s. 427-440; Eadem, *E-voting as a New Form of Civic Participation in Democratic Procedures*, „Polish Political Science Yearbook” 2010, s. 72-87.

¹⁰ M. Musiał-Karg, *Wpływ ICT na życie polityczne*, w: *Nowe media we współczesnym świecie*, pod red. M. Jezzińskiego, A. Sekleckiej, L. Wojtkowskiego, Toruń 2011.

¹¹ M. Musiał-Karg, *Politycy i Internet. Wykorzystanie nowych technologii przez polityków województwa lubuskiego i podlaskiego*, w: *Oblicza polityczne regionów Polski. Elity i społeczeństwo*, pod red. M. Dajnowicz, Białystok 2008, s. 359-375.

¹² *Kobiety we współczesnej Europie. Rola i miejsce kobiet na rynku pracy, w polityce i w społeczeństwie*, pod red. M. Musiał-Karg, Toruń 2009; *Kobiety we współczesnym świecie. Rola i miejsce kobiet w życiu politycznym*, pod red. M. Musiał-Karg, B. Seclera, Poznań 2010.

¹³ M. Musiał-Karg, *Kobiety w organach władzy ustawodawczej oraz wykonawczej*, w: *Kobiety we współczesnej Europie...*, s. 76-94; Eadem, *Żelazne Damy polityki*, w: *Kobiety we współczesnym świecie...*, s. 115-128; Eadem, *Ellen Johnson-Sirleaf – pierwsza prezydent w Afryce*, w: *Kobiety we współczesnym świecie...*, s. 193-212; Eadem, *Demokracja bezpośrednia a wprowadzenie praw wyborczych dla kobiet. Przykład Szwajcarii*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2012, nr 4; Eadem, *Kobiety w przestrzeni politycznej Szwajcarii*, w: *Gender jako determinanta w przestrzeni publicznej i prywatnej*, pod red. I. Andruszkiewicz, A. Balczyńskiej-Kosman, E. Kani, J. Kałużnej, Poznań 2012, s. 183-198.

¹⁴ M. Musiał-Karg, *Prawa wyborcze oraz reprezentacja kobiet w organach legislatywy i egzekutywy w Szwajcarii*, w: *Kobiety w politycznej przestrzeni regionów Europy*, pod red. M. Dajnowicz, Białystok 2013.

Poza tym podjęcie i rozwinięcie tej problematyki przez Habilitantkę było również ważne z powodu dotychczasowego małego jej rozpoznania w Polsce ograniczającego się do niedawna do kilku warszawskich Autorów. Również w tym zakresie tych badań Habilitantkę można zaliczyć do ich prekursorów (drugiej fali) w Polsce.

Wśród innych zainteresowań badawczych Habilitantki na czoło wysuwa się problematyka transgraniczna, a w szczególności dotycząca pogranicza polsko-niemieckiego. Oprócz oryginalnych prac naukowych w formie artykułów współredagowała z tej tematyki trzy prace zbiorowe¹⁵. Innym polem badawczym jest tematyka wyborów, głównie samorządowych prezentowana najczęściej w ujęciu marketingu wyborczego.

W sumie, na dorobek Habilitantki składają się łącznie 64 prace: 3 monografie, w tym 1 współautorska; redakcja 8 prac zbiorowych, w tym 5 współredakcji; 53 rozdziały w pracach zbiorowych i artykuły naukowe w czasopiśmie (część z nich w języku angielskim). W dorobku są także 3 ekspertyzy oraz 1 diagnoza do projektu innowacyjnego.

Dorobek Habilitantki pod względem ilościowym jest imponujący, a pod względem jakościowym na wysokim poziomie merytorycznym. Dorobek ten ma charakter politologiczny.

Na marginesie pozytywnej oceny osiągnięć naukowych Habilitantki i Jej kompetencji terminologicznych sugerowałbym i popierałbym stosowanie terminów polskojęzycznych jeżeli takie funkcjonują i są upowszechnione, np. elektroniczne głosowanie lub e-głosowanie zamiast e-voting.

* * *

Rozwój naukowy Habilitantki nie tylko przebiega prawidłowo, ale cechuje go duża dynamika rozwoju. Jednym z przykładów publikacji kolejnych wyników badań może być złożenie do druku jako redaktor pracy zbiorowej pt. *Demokracja w obliczu nowych mediów. Elektroniczna demokracja, wybory przez Internet, kampania w sieci* (Toruń 2013) czy artykuł pt. *Prawa wyborcze oraz reprezentacja kobiet w organach legislatywy i egzekutywy w Szwajcarii*, w: *Kobiety w politycznej przestrzeni regionów Europy*, pod red. M. Dajnowicz (Białystok 2013).

Habilitantka bierze aktywny udział w życiu naukowym. Wyniki badań z cyklu monotematycznego prezentowała na 14 konferencjach, w tym na 3 za granicą (2 - Turcja i 1 -

¹⁵ *Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 roku. Nowa jakość sąsiedztwa?*, pod red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, Toruń 2009; *Granice wewnętrzne i zewnętrzne Unii Europejskiej. Pomiędzy otwartością a izolacją*, pod red. J.

Austria). Uczestniczyła także w 2 spotkaniach eksperckich w Warszawie dotyczących implementacji e-głosowania. W sumie, wzięła Ona aktywny udział w 34 konferencjach naukowych.

Cenne i owocne naukowo były stypendia uzyskane podczas przygotowywania doktoratu (m.in. stypendium Europa Fellows II) oraz po jego obronie (kierowanie projektem nr NN116451040 pt. *Elektroniczne referendum w Szwajcarii. Czy nowy wymiar demokracji bezpośredniej?* zrealizowany na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu – wyjazdy studyjne do Szwajcarii oraz projektem pt. *Switzerland and the European Union. Points of reference, experience and challenges in the 21st century* realizowany wspólnie przez WNPiD UAM i Ambasadę Szwajcarii w Warszawie i projektem pt. *Rola instytucji zgromadzenia ludowego (Landsgemeinde) w Konfederacji Szwajcarskiej* wspólnie z WNPiD UAM i badaczy ze Szwajcarii). Habilitantka uczestniczyła i uczestniczy w kilku innych projektach na Wydziale oraz kilku poza Uczelnią w innych ośrodkach akademickich (Marburg i Białystok). Była współzałożycielką Grupy Badawczej „Inicjatywa Helwecka”, której celem jest prowadzenie interdyscyplinarnych badań nad Szwajcarią.

Na niwie popularyzatorsko-naukowej i edukacyjnej współpracuje z organizacjami pozarządowymi i ma na tym polu duże osiągnięcia.

* * *

Proces dydaktyczny realizuje prowadząc zajęcia w języku polskim oraz w języku angielskim, w tym przy użyciu metody e-learningowej. Ma doświadczenie jako recenzent prac magisterskich w języku polskim i języku angielskim.

* * *

Bardzo pozytywnie należy ocenić zaangażowanie Habilitantki w życie naukowe i organizacyjne Wydziału i Uczelni (m.in. pełnomocnik dziekana WNPiD ds. studiów na kierunku „politologia” w Collegium Polonicum w Słubicach, opiekun grup studenckich, członek komisji rekrutacyjnych, opiekun Studenckiego Koła Politologów w Collegium Polonicum w Słubicach, organizator konferencji międzynarodowych w Słubicach – sekretarz komitetu organizacyjnego i kierownik konferencji). Poza tym jest sekretarzem redakcji

„Przeglądu Politologicznego” i członkiem redakcji „The Polish Political Science Quarterly”.
Habilitantka jest członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych.

Za osiągnięcia naukowe była trzykrotnie nagrodzona przez Rektora UAM w Poznaniu oraz jednokrotnie za osiągnięcia w pracy dydaktycznej przez Rektora UAM i Dziekana WNPiD UAM.

* * *

Habilitantka należy do kompetentnych badaczy problematyki e-demokracji i e-głosowania, w szczególności w odniesieniu do Szwajcarii. Wykazała się naukową dojrzałością, o czym świadczy m.in. wysoki poziom interpretacyjny zjawisk i procesów towarzyszących wprowadzaniu e-głosowania, zarówno w kontekście instytucji i mechanizmów demokratycznych, jak również wpływu na zachowania obywateli. Wkładem Habilitantki jest także porządkowanie wiedzy z zakresu teorii e-demokracji i e-głosowania oraz rozwijanie zagadnień teoretycznych pod kątem ich aplikacji w praktyce systemu demokratycznego.

Z dużym uznaniem należy wyrazić się o działalności organizacyjnej i popularyzatorskiej Habilitantki.

Stwierdzam, że dorobek naukowy Pani doktor Magdaleny Musiał-Karg spełnia wymogi ustawy o tytule naukowym i stopniach naukowych i może być Ona dopuszczona do dalszego procedowania w tym zakresie.

14.01.2014r.

/prof. dr hab. Arkadiusz Żukowski/